

О.В. Раєвнєва (Харківський національний економічний університет, Україна)
О.Ю. Бобкова (Харківський національний економічний університет, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ НЕРІВНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА ПІДСТАВІ РОЗКЛАДАННЯ ІНДЕКСУ ТЕЙЛА

У статті проведено аналіз нерівномірності регіонального розвитку в Україні. Теоретичною основою досліджень виступає теорія конвергенції, а саме розкладання індексу Тейла. Джерела нерівномірності пропонується визначати на підставі дослідження секторів економіки регіону.

Ключові слова: регіон, нерівномірність регіонального розвитку, показники нерівномірності, індекс Тейла, внутрішньогрупова і міжгрупова нерівномірність, теорія конвергенції.

Форм. 2. Рис. 11. Літ. 11.

Е.В. Раевнева (Харьковский национальный
экономический университет, Украина)

А.Ю. Бобкова (Харьковский национальный
экономический университет, Украина)

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ИСТОЧНИКОВ НЕРАВНОМЕРНОСТИ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ РАЗЛОЖЕНИЯ ИНДЕКСА ТЕЙЛА

В статье произведен анализ неравномерности регионального развития в Украине. Теоретической основой исследований выступает теория конвергенции, а именно разложение индекса Тейла. Источники неравенства предлагается определять на основе исследования секторов экономики региона.

Ключевые слова: регион, неравномерность регионального развития, показатели неравномерности, индекс Тейла, внутригрупповая и межгрупповая неравномерность, теория конвергенции.

O.V. Rayevneva (Kharkiv National Economic University, Ukraine)

O.Y. Bobkova (Kharkiv National Economic University, Ukraine)

IDENTIFYING SOURCES OF DEVELOPMENT DISPARITIES OF UKRAINE'S REGIONS BASING ON DECOMPOSITION OF THEIL INDEX

The article analyzes the disparities in the regional development of Ukraine. The theoretical basis for the research is the theory of convergence, in particular the decomposition of Theil index. The source of disparities is determined basing on the study of the economy's sectors within regions.

Keywords: region; disparity of regional development; disparity indices; Theil index; intra- and inter-group disparity; the theory of convergence.

Постановка проблеми. Нерівномірність регіонального розвитку – одна з головних загроз узгодженого економічного росту територій будь-якої країни. Саме тому подолання нерівномірності – одне з найважливіших завдань при розробці ефективної регіональної політики країни, спрямованої на локалізацію соціальної напруги в суспільстві. З іншого боку, подолання нерівномірності зумовлює необхідність розробки відповідного інструментарію виявлення причин регіональних диспропорцій, тобто джерела проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показав, що на сьогодні проблема диференціації регіонального розвитку є актуаль-

ною проблемою дослідження українських і зарубіжних вчених [2; 3]. Так, деякі праці українських дослідників присвячені виявленню нерівномірності в тому або іншому вигляді [1; 7; 8]. Також існують публікації, присвячені загальному аналізу диференціацій розвитку [4–6]. Проте аналізу причин цієї диференціації ще, на жаль, приділяється недостатньо уваги.

Метою дослідження є визначення джерел нерівномірності регіонального розвитку України на підставі використання техніки розкладення індексу Тейла.

Основні результати дослідження. Більшість дослідників для аналізу нерівномірності регіонального розвитку використовують інструменти теорії конвергенції. Ці інструменти можна поділити на дві групи (рис. 1).

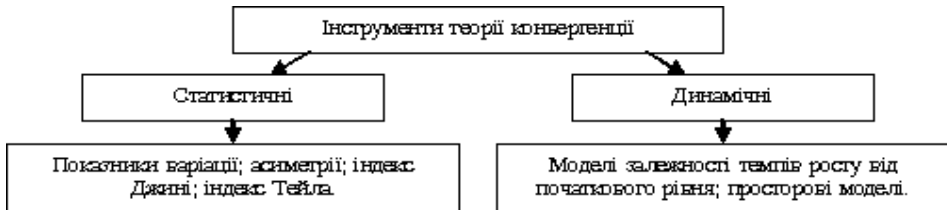

Рис. 1. Інструменти теорії конвергенції, побудовано за [4–8]

Серед наведених вище інструментів оцінки й аналізу нерівномірності найбільше відповідає цілям дослідження індекс Тейла, який має властивість розкладення на компоненти [11]. Розглянемо цю властивість у теоретичному вигляді.

Нехай існує n регіонів країни, де кожному i -му регіону відповідає p_i – чисельність населення і y_i – показник розвитку регіону (в даному дослідженні валова додана вартість). Тоді формулу загального індексу Тейла можна представити таким чином [9]:

$$T = \sum_{i=1}^n \frac{y_i}{y} \ln \left(\frac{y_i}{y} / \frac{p_i}{p} \right), \quad (1)$$

де y – значення показника розвитку по країні; p – чисельність населення країни.

Для того, щоб здійснити декомпозицію індексу Тейла, необхідно провести групування регіонів за ознакою однорідності їх розвитку. Це необхідно для того, щоб можна було визначити, за рахунок якого впливу (внутрішнього чи зовнішнього) формуються джерела нерівномірності регіонального розвитку. Для цього індекс Тейла розкладається на внутрішньогрупову та міжгрупову компоненти. Внутрішньогрупова компонента відображає нерівномірність між регіонами, що належать до однієї групи; міжгрупова компонента відображає нерівномірність розвитку між регіонами, що належать до різних груп. Таким чином, індекс є функцією від частки доходів і частки населення у виділених групах.

У загальному вигляді індекс Тейла можна інтерпретувати так [10, 375]:

$$T = T_B + T_W = \underbrace{\sum_{k=1}^K \frac{y_k}{y} \ln \left(\frac{y_k}{y} / \frac{p_k}{p} \right)}_{\text{міжгрупова}} + \underbrace{\sum_{k=1}^K \frac{y_k}{y} \times T_k}_{\text{внутрішньогрупова}}, \quad \text{де } T_k = \sum_{j=1}^{j_k} \frac{y_{kj}}{y_k} \ln \left(\frac{y_{kj}}{y_k} / \frac{p_{kj}}{p_k} \right), \quad (2)$$

де T_B – індекс міжгрупової нерівномірності; T_W – зважений показник внутрішньогрупових індексів нерівномірності; T_k – внутрішньогруповий індекс по групі регіонів k , де $k = 1, \dots, K$; K – кількість однорідних регіональних груп (клас-терів); J_k – кількість регіонів у групі k ; y_{kj} – показник дохідності регіону j , який входить в регіональну групу k , $j = 1, \dots, J_k$, $k = 1, \dots, K$; p_{kj} – кількість населення регіону j , який входить у регіональну групу k , $j = 1, \dots, J_k$, $k = 1, \dots, K$; y_k – показник дохідності регіональної групи k , де $k = 1, \dots, K$; p_k – кількість населення регіональної групи k , де $k = 1, \dots, K$.

Формула (2) дозволяє зробити висновок, що індекс внутрішньогрупової нерівномірності (T_W) вимірюється як зважена сума індексів Тейла для окремих регіональних груп (T_k).

Міжгрупова компонента нерівномірності (T_B) інтерпретується як частка загальної нерівномірності, що пояснена аналізованою ознакою, внутрішньогрупова компонента є часткою загальної нерівномірності, яка не пояснюється даною ознакою. Така декомпозиція дозволяє визначити структуру регіональної нерівномірності та виявити її основні джерела.

З метою визначення джерел нерівномірності регіонального розвитку пропонується розглядати чотири основні складові економіки регіону, а саме: промисловість, сільське господарство, роздрібний товарообіг і послуги, стан яких віддзеркалюють показники обсягу реалізованої продукції (послуг). Оцінку впливу кожного сектора економіки регіону на загально регіональний розвиток пропонується визначати за допомогою процедури декомпозиції індексу Тейла.

З метою отримання однорідних за рівнем розвитку груп територій за значеними вище показниками проведемо кластеризацію регіонів України. Для цього в дослідженні використовується один із методів ієрархічної кластеризації – метод k -середніх. Аналіз вихідної сукупності регіонів із застосуванням критерію Кайзера дозволяє стверджувати, що найбільш доцільним є розбиття регіонів на три кластери – кластери з високим, середнім і низьким значенням показника, що вивчається. Представлена кластеризація проведена за перерахованими вище показниками для 2000, 2004 і 2009 років. Інформаційним середовищем розрахунків виступає ППП Statistica 8.0. Отримані регіональні угруповання являють собою вихідну інформацію для розкладання індексу Тейла на внутрішньогрупову та міжгрупову компоненти.

Результати розкладання індексу Тейла за показником валової доданої вартості (ВДВ) на душу населення наведено на рис. 2.

Внутрішньогрупова компонента є загальним індексом Тейла для даного кластера регіонів, що зважений на частку ВДВ регіонів у загальному обсязі ВДВ країни. Сума всіх внутрішньогрупових індексів Тейла за кластерами регіонів складає загальний внутрішньогруповий індекс Тейла по країні. Міжгрупова компонента індексу Тейла також може інтерпретуватися як загальний індекс Тейла, в якому кластер регіонів виступає як окремих елемент сукупності. Значення цієї компоненти можуть бути як з негативним, так і з позитивним знаком. Наявність негативного знака можна пояснити при більш детальному розгляді формули (2). У її правій частині міжгрупова компонента розраховується як сума зважених логарифмів співвідношення частки ВДВ певного клас-

теру та частки населення в ньому. Саме специфіка функції натурального логарифму при даному співвідношенні і визначає знак: якщо співвідношення частки ВДВ і населення в підсумку дає значення менше 1, тобто спостерігається дефіцит доданої вартості, то логарифм має від'ємний знак; в протилежному випадку, коли частка доходу кластера регіонів перевищує частку її населення – знак міжгрупової компоненти даної групи позитивний. Отже, кластери регіонів із позитивним відхиленням інтерпретуються як більш забезпечені, тому що їхня частка доходу перевищує частку наявного населення.

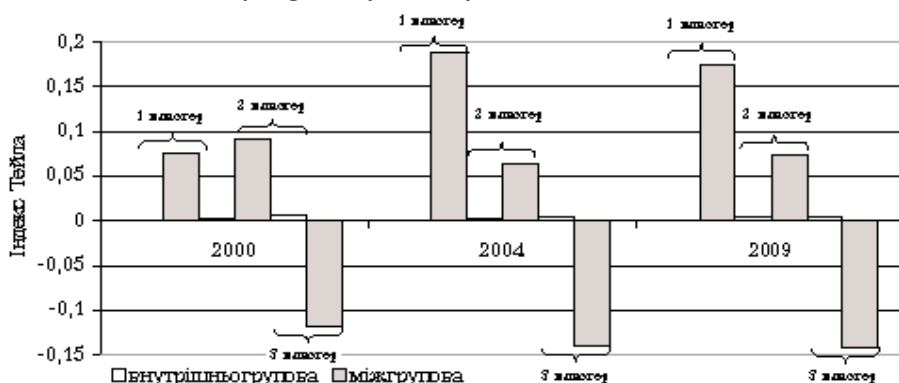

Рис. 2. Показники розкладання індексу Тейла за рівнем ВДВ на душу населення, авторські розрахунки

Виходячи з порівняння відхилень кластерів з позитивним і негативним знаком, можна оцінити вплив розвинутих регіонів на загальну нерівномірність регіонального розвитку в Україні (рис. 2). Перший і другий кластери протягом досліджуваного періоду характеризуються як групи більш розвинутих регіонів України. До них упродовж досліджуваного періоду увійшли такі регіони, як м. Київ, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Одеська, Полтавська, Харківська, Миколаївська області та м. Севастополь. Візуально можна оцінити, що відхилення в сумі за даними кластерами вище, ніж відхилення третього кластеру з низьким рівнем ВДВ на душу населення.

Доказ впливу додаткових чинників, а саме виділених секторів економіки, на загальну нерівномірність регіонального розвитку в країні пропонується визначати за допомогою декомпозиції загального індексу Тейла.

Розкладання індексу Тейла за показником обсягу реалізованої промислової продукції, робіт, послуг на душу населення, який відображає сферу промисловості в економіці регіону, представлено на рис. 3.

Гістограма, наведена на рис. 3, свідчить, що регіони, які більш розвинені за показником обсягу промислової продукції (Дніпропетровський, Донецький, Запорізький, м. Київ, Київський, Луганський, Миколаївський, Одеський, Полтавський, Харківський, Черкаський), демонструють позитивне міжгрупове відхилення, тобто в даних регіонах спостерігається також високий рівень ВДВ на душу населення. Зниження ефективності промислового виробництва спостерігалось в 2004 р., коли регіони другого кластера виявили зниження ВДВ на душу населення. Також у 2004 р. і 2009 р. збільшувалась внут-

рішньогрупова нерівномірність. Так, у другому кластері дві компоненти індексу Тейла практично дорівнюють одна одній, що свідчить про недостатність промислової спрямованості регіонів для досягнення високого рівня ВДВ на душу населення в даному часовому відрізьку.

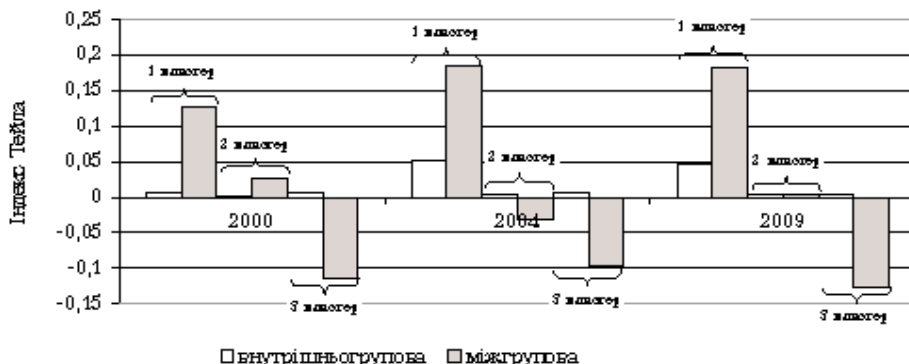

Рис. 3. Показники розкладання індексу Тейла за рівнем промисловості в регіонах, авторські розрахунки

На рис. 4 відображена динаміка внутрішньогрупової і міжгрупової компоненти, а також загального індексу Тейла. Міжгрупова компонента перевищує внутрішньогрупову лише в 2000 р., що свідчить про значний вплив розвитку промисловості в регіонах на рівень їх ВДВ на душу населення.

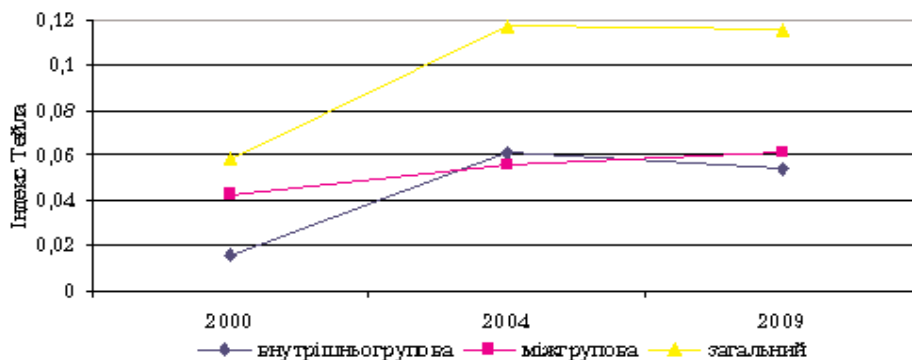

Рис. 4. Міжгрупова і внутрішньогрупова компонента індексу Тейла за розвитком промисловості в регіонах України, авторські розрахунки

Слід зауважити, що в 2004 р. обидві компоненти декомпозиції індексу Тейла практично дорівнюють одна одній, при цьому внутрішньогрупова компонента навіть перевищує міжгрупову, тобто приналежність до промислово розвинених територій не дозволяє регіонам демонструвати більш значні показники ВДВ на душу населення за останні роки аналізу. Загалом, такий стан свідчить про зменшення темпів розвитку промисловоорієнтованих регіонів за рахунок зниження їхньої продуктивності.

Проаналізуємо результати розкладання індексу Тейла на групи щодо рівня розвитку сільського господарства (рис. 5).

Рис. 5. Показники розкладання індексу Тейла за рівнем сільського господарства в регіонах, авторські розрахунки

На рис. 5 представлена інша картина розкладання показника промисловості. Парадокс цього розкладання полягає в тому, що розвинені регіони, які за рівнем сільського господарства потрапили в перший і другий кластери (більшість регіонів України, за винятком Дніпропетровського, Донецького, Запорізького, Харківського, Луганського регіонів, м. Київ та м. Севастополь), характеризуються низьким рівнем ВДВ на душу населення. При цьому нерівномірність розвитку за рівнем ВДВ на душу населення досить висока всередині самих кластерів регіонів, а з часом спостерігається погіршення становища регіонів першої та другої групи.

Такий стан свідчить про те, що регіони з відносно високими обсягами сільськогосподарської продукції не в змозі забезпечити достатній рівень ВДВ на душу населення. Таким чином, сільське господарство як сектор економіки регіону є малопродуктивним, що відображає необхідність серйозних державних і регіональних ініціатив з його розвитку.

Як доведено вище (рис. 2), на загальну нерівномірність регіонального розвитку в Україні переважний вплив здійснюють високорозвинені регіони. Звідси випливає висновок, що регіони, в яких спостерігається відносно високий рівень обсягів реалізованої продукції сільського господарства, відносяться до кластеру слаборозвинених регіонів.

На рис. 6. представлено графіки міжгрупової і внутрішньогрупової компоненти індексу Тейла за рівнем розвитку сільського господарства. Необхідно відзначити, що хоча загальний індекс Тейла пояснюється в кінцевий і початковий моменти внутрішньогруповою компонентою, в 2004 р. обидві складові практично однакові, як і у випадку з промисловістю. До кінця періоду ситуація повернулася в початковий стан, тобто спостерігається значне перевищення значень внутрішньогрупової компоненти індексу Тейла над міжгруповою.

Наступні два сектори економіки відносяться до невиробничого сектору економіки регіону. На тлі зменшення дохідності від виробничих сфер торгівля й послуги формують нову дохідну базу регіонів.

Розвиток торговельної сфери можливий як на прикордонних територіях, які найбільш територіально зручні для цього виду діяльності, так і в регіонах-виробниках, де створено умови для реалізації готової продукції й постачання

сировини. Зміну значень компонент індексу Тейла для кластерів регіонів з різним рівнем розвитку торгівлі наведено на рис. 7.

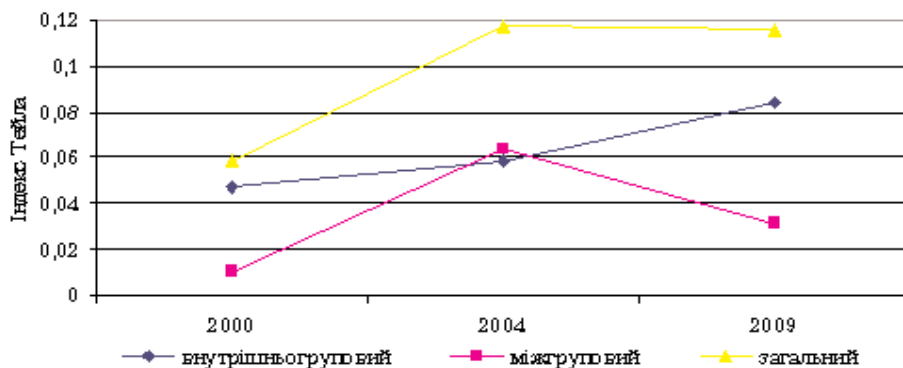

Рис. 6. Міжгрупова і внутрішньогрупова компонента індексу Тейла за рівнем сільського господарства в регіонах України, авторські розрахунки

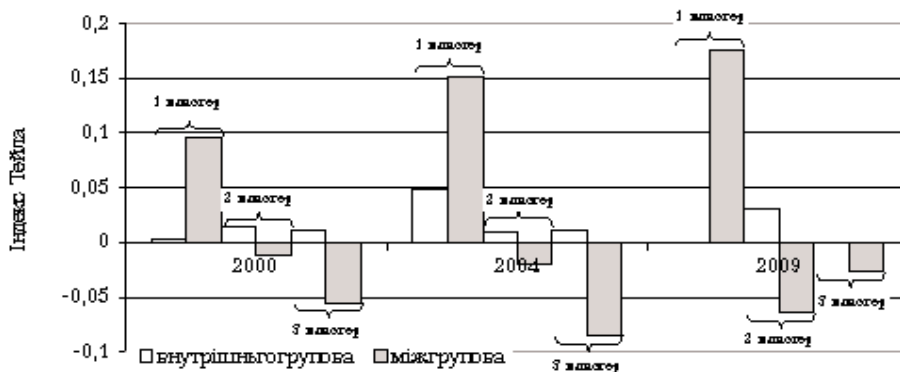

Рис. 7. Показники розкладання індексу Тейла за рівнем торгівлі в регіонах, авторські розрахунки

Міжгрупова компонента першого кластера формує основне навантаження даної компоненти індексу Тейла за весь досліджуваний період. Як і в інших секторах економіки, 2004 р. виявився роком кризи для торгівлі, тому що зросла його внутрішньогрупова компонента, а отже, знизився вплив цього сектору економіки на ВДВ на душу населення регіонів.

Можна стверджувати, що найбільш розвинені за показником обороту торгівлі регіони (Запорізький, АР Крим, м. Київ, Дніпропетровський, Закарпатський, Київський, Кіровоградський, Львівський, Миколаївський, Полтавський, Харківський, Хмельницький, м. Севастополь) демонструють і високі показники ВДВ на душу населення. У 2009 р. істотно відхилилася міжгрупова компонента другого кластеру (рис. 7). Це свідчить про те, що слаборозвинені за рівнем торгівлі регіони виявилися більш прибутковими на душу населення, ніж середньорозвинені. Отже, в кластер регіонів з низьким рівнем торгівлі входять регіони, рівень ВДВ на душу населення яких формують інші прибуткові галузі.

Динаміка внутрішньогрупової і міжгрупової компоненти нерівномірності рівня розвитку регіонів з сектору торгівлі представлена на рис. 8. Компонента міжгрупової нерівномірності показує значне зростання в 2009 р. та підтверджує, що посилення торговельного сектору додає економічних переваг для розвитку регіону, пояснюючи наявність певної нерівномірності в доходах регіонів.

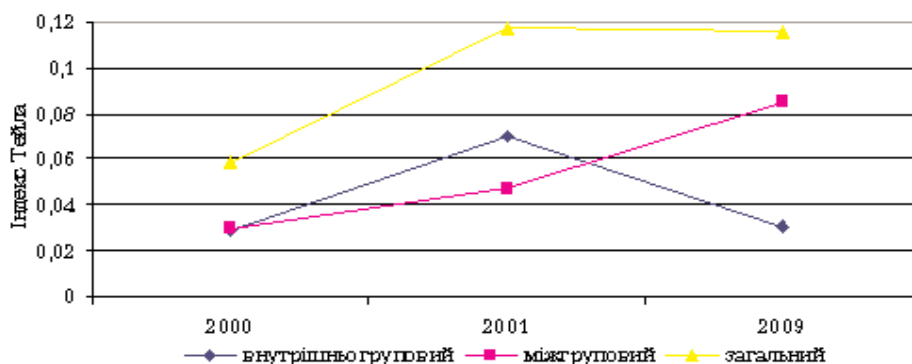

Рис. 8. Міжгрупова і внутрішньогрупова компонента індексу Тейла за рівнем торгівлі в регіонах України, авторські розрахунки

Сектор послуг охоплює широкий спектр економічних форм діяльності. Крім рекреаційних послуг, які можуть бути ефективно розвинуті в південних і західних регіонах України, це також потужний прибутковий сектор фінансових послуг.

Розглянемо діаграму, наведену на рис. 9.

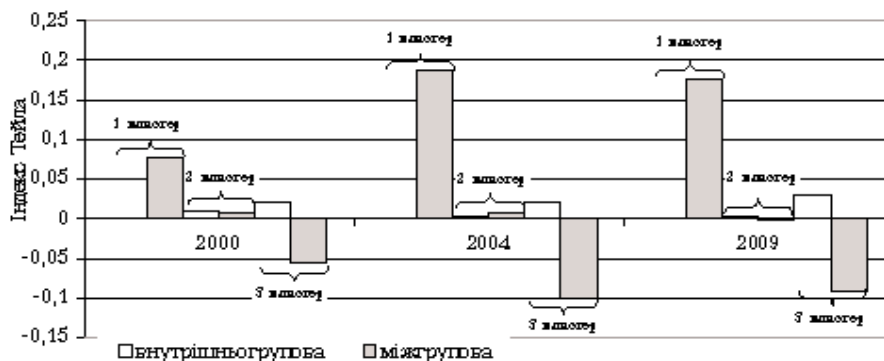

Рис. 9. Показники розкладання індексу Тейла за рівнем сфери послуг у регіонах України, авторські розрахунки

Динаміка відхилення міжгрупової і внутрішньогрупової компоненти першого кластера абсолютно відповідає даному рівню за показником ВДВ на душу населення. При порівнянні наведених даних можна перекоонатися, що перший кластер формує один і той же регіон-лідер як за послугами, так і за ВДВ на душу населення – м. Київ. У секторі послуг м. Київ безумовно має низку

переваг, які базуються на столичному статусі міста, що обумовлює зосередження головних відділень практично всіх фінансових організацій України. Крім того, м. Київ – це також туристичний центр.

Останні два кластери не повною мірою відповідають показникам ВДВ на душу населення, проте цілком доводять важливий вплив сфери послуг на розвиток регіонів України.

Таким чином, нерівномірність регіонального розвитку в Україні багато в чому визначається рівнем розвитку сектору послуг, що підтверджує графік, наведений на рис. 10.

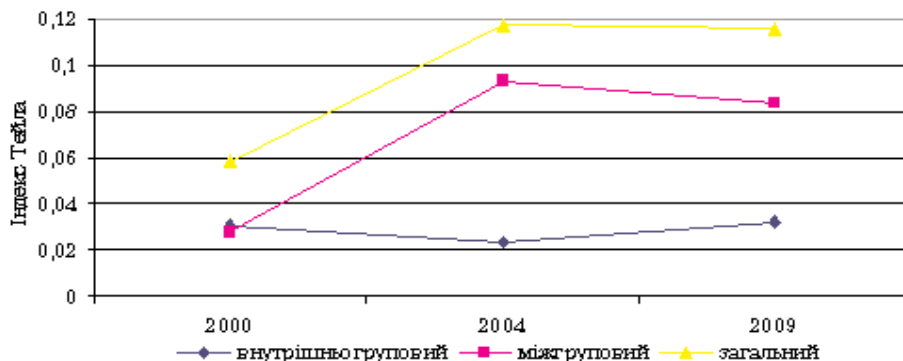

Рис. 10. Міжгрупова і внутрішньогрупова компоненти індексу Тейла за рівнем сфери послуг у регіонах України, авторські розрахунки

Динаміка міжгрупової компоненти відповідає динаміці загального індексу Тейла, а в останні два періоди істотно пояснює його. Так, можна стверджувати, що сфера послуг є досить прибутковою, але не досить розвиненою серед регіонів України. Регіони, які відповідають високому показнику обсягу послуг, демонструють високі показники ВДВ, тобто доходи, отримані в цій сфері, формують значну частину ВДВ регіону.

Таким чином, у процесі аналізу встановлено, що регіони України характеризуються значною нерівністю в розвитку за показником ВДВ на душу населення. Така загальноекономічна нерівномірність насамперед пояснюється галузевою спрямованістю регіонів. З метою виділення джерел нерівномірності регіонального розвитку проведено групування регіонів країни за рівнями розвитку чотирьох секторів економіки – промисловості, сільського господарства, торгівлі та послуг. Оцінка впливу розвитку даних секторів економіки проведена за допомогою розкладання індексу Тейла на внутрішньогрупову й міжгрупову компоненти.

Враховуючи, що міжгрупова компонента нерівномірності інтерпретується як частка загальної нерівномірності, що пояснена аналізованою ознакою, тобто рівнем розвитку певного сектору економіки регіону, а внутрішньогрупова компонента – як частка загальної нерівномірності, яка не пояснюється даною ознакою, така декомпозиція дозволяє визначити структуру нерівномірності й виявити її основні джерела.

Здійснимо порівняння міжгрупової компоненти індексу Тейла по кожній з визначених сфер економіки регіонів (рис. 11).

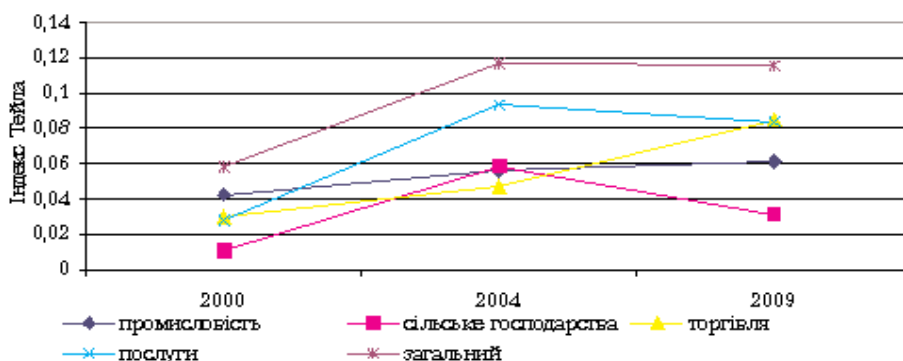

Рис. 11. Міжгрупові компоненти індексу Тейла по чотирьох сферах економіки регіонів України, авторські розрахунки

Виходячи з рис. 11, можна зробити такі висновки:

- з 2000 р. сектором, який найбільше впливав на міжрегіональну нерівномірність в Україні, був сектор промисловості;

- у 2004 р., під час зниження темпів зростання секторів економіки регіонів, найбільшу деструкцію в рівномірність регіонального розвитку в країні вносив сектор послуг;

- у 2009 р. домінуючий вплив на нерівномірність регіонального розвитку здійснювали сектори торгівлі та послуг і в меншій мірі – розвиток промисловості.

Висновки. Таким чином, на підставі розкладання індексу Тейла на його компоненти визначено, що нерівномірність регіонального розвитку в Україні пояснюється насамперед значними розбіжностями в розвитку більш розвинених за різними секторами економіки регіонів. Такий розрив вносить значний дисбаланс у загальноекономічний розвиток країни. В результаті розрахунків виявлено, що сектори економіки, які зумовлюють спрямованість розвитку певних регіонів, формують основну частку регіональної нерівномірності в країні. Серед них в останні роки виділяються невиробничі сектори економіки (такі як торгівля та послуги). Відтак, саме розвиток невиробничих секторів економіки дозволяє регіонам досягати високого рівня ВДВ на душу населення. Необхідно відзначити, що невиробничі сектори розвиваються практично в кожному регіоні в тому чи іншому вигляді. Проте на даний момент велика частина регіонів має низький рівень розвитку невиробничої сфери, що може розглядатися як потенціал їх подальшого розвитку й усунення диспропорцій в регіональному розвитку в Україні загалом.

1. Долішній М. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України // Регіональна економіка. – 2002. – №2. – С. 7–17

2. Иодчин А. Декомпозиция межрегиональной конвергенции в России // Аудит и финансовый анализ. – 2007. – №4. – С. 475–482

3. Лавровский Б.Л., Шильцин Е.А. Индикаторы вариации в региональных исследованиях: Учеб.-метод. пособие / Новосиб. гос. тех. ун-т. – Новосибирск, 2009. – 63 с.

4. Прикладная статистика: современные подходы и инструментальный анализа массовых явлений и процессов. – Х.: ФЛП Либуркина Л.М.; ИНЖЭК, 2010. – 288 с.

5. Раевнева Е.В., Бобкова А.Ю. Использование индекса неравномерности Тейла в анализе диспропорций регионального развития // Бизнес Информ.— 2010.— №5. — С. 44—47.

6. Раевнева Е.В., Гейман О.М. Предпосылки и источники территориальной дифференциации регионов Украины // Конкурентоспособность: проблемы науки та практики: Монографія / Під ред. д-ра екон. наук, проф. В.С. Пономаренко. — Х.: ФОП Александрова К.М.; ІНЖЕК, 2008. — С. 42—62.

7. Сторонянська І. Процеси конвергенції/дивергенції соціально-економічного розвитку регіонів України: підходи до оцінки // Регіональна економіка.— 2008.— №2. — С. 73—83.

8. Чужиков В.І. Конвергенція та дивергенція регіонів України (індикативна модель) // Економіка України.— 2005.— №9. — С. 48—53.

9. Vache, I. (1998). The politics of European Union regional policy: multi-level governance or flexible gatekeeping? Sheffield: Continuum International Publishing Group. 172 p.

10. Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia. World Bank ISBN, 2000. 536 p.

11. Theil, H. (1967). Economics and Information Theory. Amsterdam: North Holland Publishing Company. 488 p.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2011.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26

E-mail: book@nam.kiev.ua

тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Менеджмент: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. М.М. Єрмошенка. — К.: Національна академія управління, 2011. — 656 с. Ціна без доставки — 130 грн.

Авторський колектив: **М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, М.П. Денисенко, О.А. Кириченко, О.І. Соскін.**

Має гриф підручника від МОН України.

У даному підручнику викладено матеріал, який дає системне уявлення щодо менеджменту. Комплекс представлених навчальних матеріалів стосується відносин управління на макро- та мікрорівні економічної системи, що дозволяє сформувати сутнісне бачення щодо менеджмент-взаємозв'язків різноманітних видів діяльності. У цілому викладений матеріал суттєво поширює

теоретичні і методичні уявлення щодо менеджменту.

Підручник включає теоретичні засади менеджменту, історію його виникнення і розвитку, форми і методи документообороту при здійсненні управлінської діяльності, основи операційного менеджменту, розкриває нові тенденції у розвитку стратегічного менеджменту. Містить також менеджмент-практикум щодо основних засад управління.

Призначений для студентів вищих навчальних закладів, викладачів, аспірантів, а також всіх тих, хто цікавиться питаннями управління.